

KORXONALARNI LOYIHALASHDAGI UMUMIY HOLATLAR VA TUSHUNCHALAR

Abdurahmonova Lazokat Abdivohid qizi

*“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universitetining
Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalari instituti talabasi*

Xolmurotov Asror Yashin o’g’li

*“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universitetining
Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalari instituti talabasi*

Annotatsiya: Ishlab chiqarishda avvalo korxonalar yoki zavod barpo etiladi va bu qurilish albatta loyiha asosida olib boriladi. Sanoat korxonalarini loyihasini iqtisodiy, energiya, issiqlik va boshqa texnik hisob-kitoblari, texnologik sxemalar, chizmalar, korxonalar qurilishi va uskuna montajlari uchun sarf-harajatlar, rejalar smetalari va hokazolalar tashkil etadi. Bu hammasi mukammal loyiha asosida olib boriladi. Maqolamizda loyihani qanday yaratish haqida yoritib berilgan.

Annotatsiya: In production, an enterprise or a plant is built first, and this construction is carried out on the basis of a project, of course, the project of industrial enterprises is organized by economic, energy, heat and other technical calculations, technological schemes, drawings, expenses for the construction of the enterprise and installation of equipment, estimates of plans, etc. This is all based on the perfect project in our article, which covers how to create a project.

Kalit So’zlar: Loyihalash, korxonalar, ishlab chiqarish, uskunalalar, energiya, sxemalar, zavodlar, mahsulotlar.

Key words: design, enterprise, production, equipment, energy, schemes, factories, products

Loyihalashdagi umumiy holatlar, loyihalash bosqichlari. Qishloq xo’jaligi mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash korxonalarida olib borilayotgan ishlardan asosiy maqsad respublikamizda yetishtirilayotgan qishloq xo’jaligi mahsulotlarini o’z vaqtida yig’ib-terib, nes-nobud qilmasdan saqlash, ularni qayta ishlab, aholi jon boshiga oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini rivojlangan davlatlar darajasiga olib chiqishga qaratilgan. Buning uchun yetakchi davlatlar texnologiya va texnikalari joriy etilgan, ya’ni uzluksiz ishlovchi avtomatlashtirilgan uskunalalar bilan jihozlangan korxonalar barpo etilmoqda. Yangi korxonalar va sexlarni qurish bilan bir qatorda mavjud korxonalarini yangi texnologiyalar bilan rekonstruksiya qilish ishlari amalga oshirilmoqda. Korxonalar yoki sexni sifatli qurishning asosiy shartlaridan biri mukammal ishlangan va texnik tekshiruvdan o’tgan loyiha hisoblanadi. Sanoat korxonalarini loyihasini iqtisodiy, energiya, issiqlik va boshqa texnik hisob-kitoblari, texnologik

sxemalar, chizmalar, korxonalar qurilishi va uskuna montajlari uchun sarf-harajatlar, rejalar smetalari va hokazolar tashkil etadi.

Loyihalash bosqichlari-Sanoat korxonalarining loyihalash 2 bosqichda olib boriladi: loyihalash vazifasi va ishchi chizmalar, yoki, 3 bosqichda olib boriladi: loyihalash vazifasi, texnik loyiha va ishchi chizmalar.Loyihalash vazifasi taklif qilinayotgan qurilishning mavjud joyda boshlangan muddatda bajarilishini texnik imkoniyatlar va iqtisodiy jihatdan zarurligini e'tiborga olib ta'minlaydi. Loyihalash vazifasi qurilish uchun maydonni to'g'ri tanlab qurilish uchun zarur bo'lgan xom ashyo, yoqilg'i, suv, energetik harajatlarni manbasini ko'rsatib beradi. U loyihalananayotgan obektning asosiy texnik xulosalariga asoslanib qurilishning narxi va asosiy texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlarini belgilaydi.

Loyihalash vazifasi va texnik loyiha. Loyihalash vazifasi quyidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olish kerak:

- qurilish maydonining tavsiyasi va bosh rejasi;
- mahsulot tavsiyasi va hajmi;
- korxonalar tuzilishi va texnologik jarayon tizimi;
- xom ashyoga va qushimcha materiallarga bo'lgan talablar;
- asosiy uskunalarni tanlash va ularning soni;

-asosiy sexlarda uskunalarning joylashishi va boshqalar (uch bosqichli loyihalashda bo'lar berilmaydi). Saqlash omborlari va qayta ishlash korxonalarini loyihalash vazifasi quyidagi tashkilotlar bilan kelishiladi: mahalliy hokimiyat va Davlat temir va avtomobil yo'llari vazirligi, energetika vazirligi. Ishchi chizmalar va namunaviy loyiha. Ishchi chizmalar tasdiqlangan loyihalash vazifasi asosida ikki bosqichli loyihalashda texnik loyihalashdan so'ng bajariladi. Ishchi chizmalar ishlab chiqalayotganda loyihalananayotgan korxonaning mahsuldorligini kamaytiruvchi yoki qurilish sarf harajatini oshiruvchi biron bir o'zgarish kiritish mumkin emas. Ishchi chizmalar buyurtma berilgan uskunalarning texnik ko'rsatkichlarini hisobga olgan holda bajariladi. Bu chizmalar aloxida bajarilib yirikroq masshtabda (1:50) chiziladi, chunki bu ishchi chizmalar asosida qurilish montaj ishlari bajariladi. Kerak bo'lganda reja va kesim chizmalariga detallashtirilgan chizmalar to'zilib ularda alohida qismlarning (imorat, inshoot, turli konstruksiyalar fundamentlar va uskunalar) aniq o'lchamlari ko'rsatilgan chizmalari beriladi. Detallashtirilgan chizmalar yanada yirikroq masshtabda bajariladi (1:20; 1:10). Namunali loyiha-Namunali loyiha bir turdagi korxonalarini qurish uchun ishlab chiqiladi. Namunaviy loyihani ishlab chiqishda eng ilg'or jadval tizimlar, yangi zamonaviy qurilma va jixozlardan foydalaniladi. Namunaviy loyihalarni qo'llashda ularni mavjud joylardagi shart-sharoitlarga bog'langan holda bajariladi. Texnologik loyihalash usullari. Texnologik jarayonlarni loyihalashda ilg'or texnologik sxemalarni loyihalananayotgan korxonalar tizimiga kiritish nazarda tutiladi. Texnologik loyihalash usullari quyidagilardan tashkil

topadi: 1. Yangi korxonalarni loyihalash; 2. Mavjud, ishlab turgan korxonalarni rekonstruksiyalab loyihalash. Yangi korxonalarni loyihalash, yuqoridagi ma’ruzalarda aytilganidek, 2 yoki 3 bosqichda bajarilib, xom ashyo zaxirasi yetarli bo’lganda yoki aholi ehtiyojini qondirish maqsadida bajarilsa, korxonalarni rekonstruksiyalab loyihalash quyidagi maqsadlarda bajariladi: 1. Korxonaning unumdorligini oshirish; 2. Yangi texnologik sxemaga o’tish. Loyihalashda bu ikkala vazifa ko’pchilik hollarda mujassamlanadi. 5. Yangi texnologik sxemaga o’tish. Qayta ishlash korxonalarida ishlatilayotgan uskunalar va qabul qilingan texnologik sxema eskirib qolganda (ularning uzoq muddatlardan buyon ishlayotganligi sababli) yangi texnologik sxemalarga o’tiladi va buning natijasida uskunalarining yangi turlariga almashtirilishi bilan yaxshi texnik-iqtisodiy ko’rsatkichlar berayotganligi uchun korxonalar rekonstruksiya qilinadi. Bu turdagi rekonstruksiya – qayta texnik jixozlanish deyilib, mahsulot miqdorini oshiradi, tan narxi kamaytiradi, nobudgarchilikni pasaytiradi, qushimcha materiallar sarfini qisqartiradi (bug’, suv, elektr energiya, ishchi kuchi), mehnat sharoitlarini engillashtiradi, uskunalami ishlash jarayonini davriydan uzluksizga o’tkazish imkonini beradi, ishlab chiqarish mexanizmlarini avtomatlashitirish sharoitlari yuzaga keladi va pirovard natijada sanoat madaniyati ortadi. Rekonstruksiyaning bu turi qishloq xo’jaligi mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida keng qo’llaniladi. Korxonani yangi texnologik sxemaga o’tkazish bo’yicha rekonstruksiyalash qayta ishlash korxonalarining quvvatini oshirishi uni iqtisodiy asoslanishiga bog’liq. Qayta ishlash korxonalarini rekonstruksiyalash bilan yangi texnologik sxemaga o’tiladigan bo’lsa, yangi sxema tanlash yangi korxonalar loyihalashtirishga asoslanishi kerak. Rekonstruksiyalash qanday maqsadda o’tkazilmasin, loyiha yakunida korxonada ishlab chiqarishni tashkil etishning iqtisodiy samaradorligi hisoblangan bo’lishi shart.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Saydalov.F.M Ibragimov.Z.A Qayta ishlash korxonalarini jihozlari va loyihalashtirish asoslari. Kitobi.
2. [Https:// hozir.org](https://hozir.org)